

Bibliotheken en levenslang leren

Kortrijk, 7 juni 2006

De plannen voor een nieuwe openbare bibliotheek in Kortrijk waren de aanleiding voor een studiedag rond levenslang leren. Samenwerking met onderwijsinstellingen – en dan vooral organisaties voor volwassenenonderwijs – vormt immers een belangrijk onderdeel van die plannen.

In zijn inleiding op de studiedag stelde gastheer **Jan Tolleneer**, campusbibliothecaris van de KU Leuven Campus Kortrijk, de student centraal in een veld dat beheerst werd door de spanningsassen onderwijs vs. bibliotheek, centrale vs. decentrale diensten en fysiek vs. virtueel aanbod. Het waren de assen die ook de studiedag domineerden en die nazinderden in de vragen waarmee Bart Noels, bibliothecaris van de openbare bibliotheek Kortrijk, op het eind de discussie inleidde: Wat is de rol van de bibliotheek en wat die van het onderwijs in het aanbrenge van informatievaardigheden? Is er nog ruimte voor de recreatieve functie van de openbare bibliotheek? Hoe krijgen we de mensen mee die aan de verkeerde kant van de groeiende kenniskloof dreigen te belanden?

In een verhelderende bijdrage ging **Frederic Vandoolaeghe**, bibliothecaris van de Kulak, in op de evolutie in het onderwijs en de gevolgen daarvan voor bibliotheken. Het sociaal-constructivisme dat opgang maakt, ziet kennis als een constructie die door de student zelf moet worden gemaakt. De student moet dus meer zelf aan het werk¹. Dat klinkt eenvoudiger dan het is. Het gevaar schuilt in de 'paradox of sense making': als de student te weinig begeleiding krijgt in het proces, loopt hij verloren, krijgt hij te veel begeleiding, dan werkt het proces niet meer. Vandoolaeghe somde de gevolgen van deze constructivistische visie op voor bibliotheken. De bibliotheek evolueert naar een toegankelijke leeromgeving met studie- én ontmoetingsruimte. Ze wordt een 'discovery system'. De kennisorganisatie gebeurt er het best in nauw overleg met het onderwijs. Het belang van informatievaardigheden neemt in deze context ook toe. Vandoolaeghe verwees zowel naar (bibliotheek)instructie als naar individuele begeleiding en een meer integrale aanpak. Maar in de discussies op deze studiedag bleek toch dat informatievaardigheden nog vaak gezien worden als een vorm van bibliotheekinstructie: mensen wegwijzen maken in de beschikbare bronnen, informatie benaderen als een ding en niet als een proces, om de woorden van James Henri te gebruiken².

In zijn vertaling van deze ideeën naar de praktijk van de eigen bibliotheek, wees Vandoolaeghe op het belang van samenwerking met onderwijs, aan de Kulak concreet met het Impulscentrum voor onderwijsvernieuwing. Dat centrum werd voorgesteld door **Eddy Demeersseman**. Hij lichtte het begrip 'blended learning' toe, waarbij verschillende onderwijsvormen gecombineerd worden. Denk aan klassiek contactonderwijs, waar studenten en docenten zich op dezelfde tijd op dezelfde plaats bevinden, aangevuld met opdrachten

in een elektronische leeromgeving, die ieder in zijn eigen omgeving op zijn eigen tempo kan uitvoeren. In zijn lange bijdrage had hij ruim aandacht voor nieuwe ontwikkelingen, zoals mp3-spelers als draagbare informatiedragers en de sociale software van het zogenaamde web2.0.

Het Europese InterREGprogramma bleek in het Kortrijkse belangrijke impulsen te geven aan het onderwijs en de bibliotheken. Zo stelde **Bert Wylin** de online cursus Frans 'Fanel' voor en vroeg **Petra Demeyere** aandacht voor 'de wwwwereld is van iedereen'. Dat laatste project voorziet in de oprichting van internetkiosken, onder meer in de hoofdvestiging van de openbare bibliotheek. Er komen extra internetpc's en het personeel krijgt een opleiding. Op die manier moet het de digitale kloof helpen dichten, al gaf Demeyere toe dat het doelpubliek nog niet volledig bereikt wordt. Er wordt onderzocht hoe het project op dit vlak verbeterd kan worden.

Mick Serneel van Linc vroeg zich af of 'centrum voor nieuwe geletterdheid' (CNG) geen betere naam zou zijn voor de moderne openbare bibliotheek. Multimediale en multifunctionele kennisdistributie zouden er centraal moeten staan. Met andere woorden, er zou ruimte moeten zijn voor alle informatiebronnen en alle 'informatievaardigheden'. Structurele samenwerking met het educatieve veld zou een belangrijke opdracht zijn van dit CNG. Mick Serneel verwees naar het succesvolle voorbeeld van het project 'Zandletters' in Oostende³. Daarna stelde **Jean de Bethune**, schepen van Onderwijs, de Kortrijkse leerwinkel voor, een initiatief dat het onderwijsaanbod voor volwassenen centraliseert en waarbij ook de openbare bibliotheek betrokken is. **Jean-Paul Denayer** gaf toelichting bij de plannen van het VCOB om ook in Vlaanderen een elektronische vraagbaak op te zetten naar het voorbeeld van het Nederlandse Al@din. Een soortgelijk verhaal bracht hij enkele dagen eerder op de VVBAD-studiedag 'Virtuele informatiebalies in openbare bibliotheken' in Geel⁴.

Maar de aanleiding voor al deze uiteenzettingen waren dus de plannen van de stad Kortrijk om een nieuwe openbare bibliotheek te bouwen op het Conservatoriumplein vlakbij het station en daarbij bijzondere aandacht te besteden aan levenslang leren. De haalbaarheid van deze beleids-optie werd onderzocht door **Jan Van Vaerenbergh**. Hij betrok alle actoren uit het volwassenenonderwijs in Kortrijk bij het onderzoek naar de vraag welke rol de bibliotheek kan spelen voor volwassenen die zelfstandig leren in een informele of niet-formele context. Uit praktijkvoorbeelden – onder meer de Wissensturm in Linz (Oostenrijk)⁵ en de Idea Stores in Londen⁶ – leidde hij vijf werkmodellen af voor de openbare bibliotheek:

- impliciete ondersteuning voor levenslang leren;
- de OB als gaslocatie voor het aanbod van derden;
- een eigen programmatie met ingehuurde deskundigheid;
- een eigen programmatie met eigen deskundigheid;
- een volledig geïntegreerde organisatie voor levenslang leren waarbij de OB samenwerkt met andere partners.

Het lijkt erop dat Kortrijk kiest voor de vijfde, meest radicale aanpak. Van Vaerenbergh adviseerde de Stad Kortrijk onder meer om de eigen programmatie van de openbare bibliotheek te relateren aan de kerntaken leesbevordering en informatievaardigheden. Dat zijn ook de domeinen waarop de bibliotheek eigen competenties moet ontwikkelen. Verder zou elke partner over eigen infrastructuur moeten kunnen beschikken voor het uitvoeren van zijn eigen kerntaken, terwijl er ook nood is aan een flexibel, collectief tussengebied. Een publiek-private samenwerking zou moeten zorgen voor de bouw en de uitbating van het nieuwe gebouw, dat dus duidelijk méér zal zijn dan alleen een bibliotheek.

Bart Noels wilde zich niet langer afvragen waarom zijn bibliotheek bepaalde doelgroepen niet of nauwelijks bereikt, zo zei hij tijdens de discussie achteraf. Het leek hem veel zinvoller om contact te zoeken met organisaties die deze groepen wél bereiken en bij hen te peilen naar hun noden of hun aanpak. In Kortrijk leidt deze benadering alvast tot interessante ontwikkelingen. Wordt ongetwijfeld vervolgd...

Bruno Vermeeren, Beleidsmedewerker VVBAD
bruno.vermeeren@vbad.be

PS: De presentaties van de studiedag zijn terug te vinden op <http://www.kulak.ac.be/nl/Bibliotheek/LL>

Noten

1. Zie ook Vermeeren, Bruno, *De schoolbibliotheek als leermiddel: zelfstandig leren in het openleercentrum*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 80 (2004) 2; p. 33-34.
2. Lemmens, Myriam en Vermeeren, Bruno, *Schoolbibliotheek en informatievaardigheden: een gesprek met James Henri*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 82 (2006) 2; p. 37-41.
3. www.zandletters.be.
4. Zie het verslag op p. 38-39 in dit nummer.
5. <http://www.linz.at/wissensturm>.
6. Zie het verslag van Marleen Maes: *Bibliotheek in Londen*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 79 (2003) 5; p. 28-29.

Van informatievaardigheden tot begeleid zelfstandig leren: de vele gezichten van geletterdheid

Lissabon, 3-7 juli 2006

Portugal had kosten noch moeite gespaard als gastland voor de conferentie van de International Association of School Librarianship. Het 35ste congres van de IASL had als thema 'Reading, Knowing, Doing: the multiple faces of literacy'. Voor bijna alle sessies in de Fundação Calouste Gulbenkian was simultaanvertaling voorzien en het Ministerie van Onderwijs betaalde het grootste deel van het inschrijvingsgeld voor de ruim 250 Portugese schoolbibliothecarissen die deelnamen. Er was op de conferentie dan ook ruim aan-

dacht voor het 'Rede de Bibliotecas Escolares' (RBE), het netwerk van schoolbibliotheek opgezet door het Ministerie van Onderwijs. Informatievaardigheden ontwikkelen en lezen stimuleren zijn de twee belangrijkste doelstellingen van het programma dat in 1996 opgezet werd. Met Europees geld werden er op tien jaar tijd in 1800 scholen bibliotheken opgericht. Elke bibliotheek wordt beheerd door een team van leerkrachten. De coördinator van het team krijgt een bibliotheekopleiding. Zoals bleek uit de bezoeken aan schoolbibliotheek in de omgeving van Lissabon, leidde het programma tot open leercentra met een vrij bescheiden boekencollectie, een beperkt aantal goed uitgeruste computers en veel ruimte voor leerlingen.

Op de conferentie was er echter kritiek te horen op het programma. Professor **Gloria Bastos** herinnerde eraan dat er 8500 scholen zijn in Portugal. Er is dus nog een hele weg te gaan voor elke school haar bibliotheek heeft. Ze stelde vast dat weinig schoolbibliotheek over een eigen budget beschikken en hekelde het grote personeelsverloop. Zelfs als het schoolbestuur een duidelijke visie heeft op de rol van de bibliotheek binnen het onderwijs – de kritische succesfactor bij uitstek – is het moeilijk om die te realiseren met een groot verloop van leerkrachten. De aanwezige bibliotheekcoördinatoren klaagden dat het aantal uren dat zij aan hun opdracht kunnen besteden, jaarlijks bepaald wordt en als een jojo op en neer gaat. Het schommelt meestal rond de 10 uur per week. Dat alles neemt niet weg dat een Vlaamse deelnemer aan het congres met enige afgunst naar het engagement van het Portugese Ministerie van Onderwijs kijkt.

Niet dat het congres gedomineerd werd door Portugese kwesties. Het was vooral het Center for International Scholarship in School Libraries (CISSL) dat zijn stempel drukte op het evenement. Beide directeurs van dit centrum gaven een stimulerende keynote lezing. **Ross Todd** reflecteerde over het thema van het congres. Hij wees op de rol die schoolbibliotheek spelen in de overgang van 'learning to read' naar 'reading to learn'. 'Lezen' is meer dan een louter technische vaardigheid. Met verbazing stelde hij vast dat veel initiatieven rond leesbevordering weinig creativiteit vereisen van de leerlingen. Hij maakte een onderscheid tussen 'deep learners' en 'surface learners'. De schoolbibliothecaris moet de nadruk leggen op kennisconstructie. Niet het vinden van informatie is belangrijk, wel de transformatie van informatie in kennis. Zo draagt de bibliothecaris bij tot het 'diepe leren'. In een constructivistische visie is het belangrijk dat